

ISTRAŽIVAČKI POSTUPAK

Dr Vesna Vasović¹, Dr Zorica Tanasković² Doktorand Katarina Roganovic,³

¹Visoka škola strukovnih studija, Užice, Srbija, dr_rsum@open.telekom.rs

²Visoka škola strukovnih studija, Užice, Srbija, zorica.tanaskovic@vpts.edu.rs

³Univerzitet umetnosti, Beograd, Srbija, naumovic.katarina@gmail.com

Sažetak: Postupak istraživanja obuhvata izbor problema, određivanje hipoteza, definisanje koncepta istraživanja, prikupljanje podataka empirijskim metodama, izvođenje ispitivanja, sređivanje prikupljenog materijala i interpretaciju rezultata kao i izvođenje zaključka.

Ključne reči: metod, nauka, postupak istraživanja, istraživač

Abstract: The process includes the selection of research problems, hypotheses determination, defining the concept of research, data collection, empirical methods, performance testing, sorting of the collected material and interpretation of the results and inferring.

Key words: method, science, process research, researcher

UVOD

Naučno istraživanje je put naučne spoznaje. Reč je o sistemu mišljenja, ideja, stavova, aktivnosti i sl. kojima se na proceduralan način formira naučna svest. Uglavnom se definiše kao sveobuhvatan i precizan proces povezivanja stvarnosti, ljudske svesti i delatne prakse. Započinje sa izborom problemske situacije, na koju najviše utiče akumulacija znanja samog istraživača zatim njegova maštovitost, energija i umešnost. Potom slede ostale faze istraživanja koje takođe, iziskuju pripremljenost i usresređenost istraživača. Jednom rečju, postupak istraživanja doprinosi metodološkom redu i pravilnoj naučnoj spoznaji.

1. PRVA FAZA ISTRAŽIVANJA

Postupak istraživanja obuhvata tri velike operacije, tri faze istraživanja. Prva faza je. konceptualizacija istraživačkog problema i sastoji se u definisanju predmeta. Definisane može biti teorijsko i radno. Teorijsko definisanje jeste logička operacija kojom se pomoću apstraktnih pojmova određuje suština pojave. Radno definisanje podrazumeva određivanje pokazatelja koji se mogu iskustveno ispitivati i proveravati. Nakon definisanja pristupa se formiranju hipoteza, kojima se uspostavlja veza između pojave koja je predmet istraživanja i činjenica koji je uzrokuju. Kada je reč o hipotezi njeno postavljanje jeste uspostavljanje moguće povezanosti među pojavama. Potreba za naučnom hipotezom oseća se u trenutku kada se pojavi neki problem. Hipoteze se javljaju kao reakcije na neki praktični ili teorijski problem. Čim se javi problem, znači da on ne može da se reši na poznati, ustaljeni način. Stoga se traga za novim rešenjem. Opšti je stav da svaka naučna hipoteza ustvari predstavlja pitanje koje je upućeno prirodnim,

društvenim i duhovnim pojavama i da predstavlja pokušaj pronalaska racionalnog rešenja praktičnog ili teorijskog problema, kako bi se izbegle greške i teorijska lutanja.

2. DRUGA FAZA ISTRAŽIVANJA

Druga faza podrazumeva prikupljanje činjenica posredstvom tehničkih metoda. Naravno da je aktivan odnos prema teoriji važan kako na početku, zatim u čitavom toku istraživanja kao i na njegovom kraju. Stoga istraživač bolje shvata ono što se zbiva u toku istraživanja i može bolje da sagleda da li neki postupci u prikupljanju podataka donose stvarno naučno upotrebljiva obaveštenja. Dalje, institucionalizovani oblici stalnog prikupljanja podataka utiču na iskustvenu osnovu novih istraživanja; negde je kako se to često kaže, proširuju i uokviruju, no često se, međutim, troše velika sredstva na razne bezpotrebne i naučno nekorisne evidencije.

Uobičajeno je da svi oblici prikupljanja iskustvenih podataka u nauci nazivaju posmatranjem. Razlikujemo samoposmatranje koje se svodi na posmatračevu unutrašnje opažanje stanja sopstvene svesti, kao i posmatranje u užem smislu koje se tiče opažanja spoljnih predmeta i pojava. Zbog subjektivnog i krajnje individualnog pristupa imperativ je se podaci dobijeni samoposmatranjem potpuno isključe iz nauke. Osim posmatranja postoje i drugi mnogobrojni načini prikupljanja podataka počev od onih koji u društvu nastaju nezavisno od naučne delatnosti jer pomoću njih društvo zadovoljava neke svoje vrlo različite praktične potrebe kao i svi drugi postupci prikupljanja kojima se izvorna obaveštenja stvaraju za specifično naučne potrebe. Pored metoda kada je istraživanje u pitanju važan je i izbor instrumenata za prikupljanje podataka.

Razgovor i upitnik su najčešće upotrebljavana sredstva za prikupljanje izvornih podataka u savremenim istraživanjima. Anketa je, smatra se, najrasprostranjeniji instrumenata za prikupljanje različitih podataka na osnovu kojih se vrše mnogobrojna istraživanja.

Dok intrvju podrazumeva svako prikupljanje podataka posredstvom razgovora, s ciljem da se dobijene informacije upotrebe u naučne svrhe, pismeni upitnik je obrazac kojim se pismenim putem dobijaju podaci koji mogu biti od značaja za istraživanje. Ova ova sredstva za prikupljanje podataka mogu biti otvorenog tipa ili ograničeni na nekoliko pitanja ili pak veoma iscrpni. Oni imaju izuzetno bogatu primenu i veoma su upotrbljivi za prikupljanje raznih podataka. Korisni su i zbog velike brzine prikupljanja podataka. Zatim u kratkom roku se mogu prikupiti podaci koji se odnose na veliki deo Ekumene. No, naravno treba spomenuti i njihova ograničenja. Napr. stručnost angažovanih ispitivača može biti neujednačena. Takođe, i njihova psihološka spremnost takođe može biti različita samim tim i dobijeni rezultati nemaju istu vrednost. Dalje, mogu se pojaviti i različite društvene prepreke kakav je nap. jezik i sl. .

Po prikupljanju podataka pristupa se njihovoj klasifikaciji. U literaturi se klasifikovanje uglavnom definiše kao određivanje mesta nekog pojma u sistemu pojmova. Postupak kojim klasifikacija nastaje jeste svojevrsna deoba, kojom se obim nekog opštijeg pojma deli na svoje uže delove. Pojam čiji se obim deli na svoje uže delove naziva se rod ili logička klasa, a uži pojmovi koji nastaju deobom jesu vrste ili logičke potklase.

Najopštiji pojam od koga kreće deoba, naziva se najviši rod, koji se raščlanjava na najopštije vrste. Najniža klasifikacijska grupa, koja se dalje ne raščlanjava nego se u nju neposredno uključuju pojedinačne iskustvene pojave, nosi naziv najniža vrsta.

Za klasifikaciju je najvažnije utvrđivanje prirodnog kriterijuma, odnosno principa na osnovu kojeg će se vršiti neka određena deoba.

Dalje, ona bi trebalo da zadovolji logičke i teorijske zahteve. Klasifikacija mora da bude potpuna. Takođe, važno je da bude što iscrpnija, da se u raščlanjavanju što manje upotrebljavaju rezidualne grupe, koje su mešavina raznorodnih delova. Imperativ je i da se sve klasifikacijske grupe na istom nivou moraju međusobno isključivati.

Domaći teoretičar Gligorije Zaječaranović naglašava sledeća pravila klasifikovanja.

-Najpre, pojam odnosno predmet koji se klasifikuje mora biti sasvim jasno određen kako bi klasifikacija bila uspešna.

-klasifikacija mora da se obavlja na osnovu jednog jedinstvenog principa – deobe.

- klasifikacija ne sme da bude preširoka i preuska već mora biti potpuna odnosno iscrpna
- članovi deobe, vrste roda, moraju biti sasvim precizno i jasno razgraničeni jedni od drugih
- najviši pojam klasifikacije - rod mora da predstavlja karakteristiku sadržaja vrste. Naime, on mora biti zajednička osobina svima koji se pod njega podvode i svih drugih podvrsta koji su sa tim vrstama sadržane

Da rezimiramo, klasifikacija služi za sistematizovanje postojećeg saznanja o određenim pojavama, kao i za otkrivanje novih osobina i odnosa sa drugim pojavama. Klasifikacijom se obim nekog pojma deli na uže delove. Svaka klasifikacija polazi od nekog najopštijeg pojma, ona obuhvata čitav skup na koji se klasifikacija odnosi. Najopštiji pojam u klasifikaciji naziva se najviši rod, raščlanjava se na najopštije vrste. Najniža klasifikacija grupa koja se ne može dalje raščlanjavati naziva se najniža vrsta.

3. ZAVRŠNA FAZA-NAUČNO OBJAŠNENJE

Završna faza je naučno objašnjenje prikupljenih činjenica. Naučna objašnjenja se mogu kalsifikovati po raznim kriterijumima. Tako postoje: deduktivna, strukturalno-funkcionalna, genetička, statistička, kauzalna, motivaciona ... Sama saznanja vrednost objašnjenja koja koristimo može biti različita a postoje i različiti stupnjevi verovatnoće istinitosti nekog objašnjenja. Pravi pouzdani kriterijum za ocenu vrednosti objašnjenja, kako se često navodi u metodološkoj literaturi, jeste širina i stepen proverenosti teorijskih stavova na osnovu koji se utvrđuju neophodni i dovoljni uslovi objašnjavanja pojava i preciznost opisa njihovih početnih uslova. Inače, brojne dugogodišnje metodološke rasprave govore o kompleksnosti ove tematike.

Mehanicizam, pozitivizam i bihevizizam polaze od stava o jedinstvenosti prirode i ljudskog društva te time i od jedinstvenosti prirodnih i društvenih nauka. Ovom pristupu odgovara teorija jedinstvenosti metodologije prirodnih i društvenih nauka, podrazumevajući i jedinstvenost teorije naučnog objašnjenja prirodnih i društvenih pojava, kako naglašava B. Šešić.

Za individualizam od važnosti su samo elementi ili individue, to jest pojedinačne individualne stvari, individualne pojave i individualna bića. Neprikosnoveni pojmovi metodološkog individualizma su ljudska individua, njena individualna svojstva, posebno njene individualne dispozicije i delatnosti.

Kad je reč o metodološkom elementarizmu treba spomenuti ono shvatanje predmeta i metoda istraživanja čiji su principi sledeći: osnovni činioci svih stvari i pojava su prosti elementi. Dakle, sve složene pojave i stvari sastoje se iz prostih elemenata. Naučno objašnjenje svake stvari i pojave sastoji se u otkriću njenih sastavnih delova odnosno njenih prostih elemenata.

Dalje, naučno objašnjenje razlikujemo od zdravrazumskog po tome što nastoji da ono ne bude improvizacija, primenljiva za parcijalni slučaj, već ono mora da ima meri opšti i sistemski karakter. U naučnom objašnjenju se pojedinačni slučajevi izvode iz opštih pravilnosti, za koje je jasno utvrđeno da važe za čitavu vrstu pojava kojoj oni pripadaju. Upravo na temelju tih opštih saznanja o vrsti kojoj pripada pojedinačni slučaj zasniva se naučno objašnjenje.

Sve pojave su u odnosu uzajmne zavisnosti. No, svi ti odnosi i veze nisu podjednako značajni za onu njenu osobinu koja se želi protumačiti. Kakao navodi V. Milić „svaka pojedinačna pojava može se smatrati posebnim slučajem nekog zakona ili teorije gde se njeni početni uslovi podudaraju s ulovima njihovog važenja. Dakle, naučno objasniti neki predmet, pojavu, stvar ili događaj podrazueva da se spozna sadržaj i struktura, funkcija i ponašanje, uključujući uzroke i način nastanka, promene i razvoja ili nestanka te pojave. Potpuno objasniti jedan stav ili predmet znači da se shvate sve te veze što je u većini slučajeva nemoguće. Naučna objašnjenja su neretko nepotpuna, a glavni razlog je u povezanosti veza i odnosa svakog pojma sa drugim pojmovima te njihovim predmetima.

4. ZAKLJUČAK

Dakle, postupak istraživanja predstavlja put, način dolaska do istine. Kako je predočeno istraživanje obuhvata postupak od izbora problema i njegovog definisanja, zatim postavljanja hipoteza, prikupljanja podataka i naučnog objašnjenja kao i njegove provere. Uspeh istraživanja i postignuti rezultati, takođe zavise i od zainteresovanosti i kreativnosti samih istraživača.

LITERATURA

- [1] Vojin Milić, Sociološki metod, Nolit, Beograd, 1978.
- [2] Gligorije Zaječaranović, Osnovi metodologije nauke, Institut za političke studije, Beograd, 1977.
- [3] Bogdan Šešić, Opšta metodologija, Naučna knjiga, Beograd, 1971.
- [4] S.Milosavljević, I.Radosavljević, Osnovi Metodologije političkih nauka, Peto izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2014.
- [5] M.Pečujlić, V. Milić, Metodologija društvenih nauka, Beograd, 1995.
- [6] M.Pečujlić, Metodologija društvenih nauka, Savremena administracija, Beograd, 1982.